

Súčasná dvojjazyčná lexikografia na Slovensku a vo svete

Edita HORNÁČKOVÁ KLAPICOVÁ

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Slovensko
eklapicova@ukf.sk

Recibido: Octubre de 2005
Aceptado: Febrero de 2006

Zhrnutie

V tomto príspevku sa zameriavame na základné koncepty stavby hesla v dvojjazyčnom slovníku. Predkladáme všeobecné stanoviská niektorých lexikografických pracovníkov s poukázaním na praktickú aplikáciu jednotlivých pravidiel pri tvorbe hesla v dvojjazyčnom slovníku. Úvodná časť štúdie pozostáva z výskumu myšlienok a postojov jednotlivých autorov k dvojjazyčnej lexikografii a analýzy ich teórií. V ďalších odsekoch prehodnocujeme otázku terminologických slovníkov a výkladovo-prekladových slovníkov. V poslednej časti príspevku je vypracovaná štruktúra hesla v dvojjazyčnom slovníku a jeho parametre s aplikáciou na niektoré slovenské, anglické a španielske lexikálne jednotky.

Kľúčové slová: lexikografia, heslové slovo, termín, terminológia.

Resumen

La lexicografía bilingüe actual en Eslovaquia y en el mundo

Este artículo trata de algunos conceptos esenciales sobre la composición de la entrada en un diccionario bilingüe. Presenta las opiniones generales de algunos lexicógrafos modernos sobre lexicografía bilingüe y ofrece el uso práctico de algunas reglas que se deben seguir cuando se elabora la entrada de un diccionario bilingüe. La primera parte del artículo contiene la investigación de ideas de los lexicógrafos y el análisis de sus teorías. En los párrafos siguientes se presenta la cuestión de los diccionarios terminológicos, la composición de la entrada en un diccionario bilingüe y los parámetros que determinan la composición de la entrada en un diccionario bilingüe.

Palabras clave: Lexicografía, lema, término, terminología.

Abstract

The Present Bilingual Lexicography in Slovakia and the World

This paper focuses on some essential concepts of the composition of the entry in a bilingual dictionary. It introduces the general standpoints of some modern lexicographers on bilingual lexicography and presents the practical usage of certain rules to be observed when elaborating the entry in a bilingual dictionary. The introductory part of this paper consists of a research of ideas of some authors regarding bilingual lexicography and the analysis of their theories. The following paragraphs discuss the question of terminological dictionaries, the composition of entry words in bilingual dictionaries, and the set of parameters according to which a lexical unit must appear in a bilingual dictionary.

Key words: Lexicography, entry word, term, terminology.

SUMARIO 1. Heslo v dvojjazyčnom slovníku; 2. Kompozícia hesla v dvojjazyčnom a terminologickom slovníku; 3. Záver; 4. Skratky; 5. Literatúra.

1. Heslo v dvojjazyčnom slovníku

1.1. Dvojjazyčný slovník

Slovníky môžeme klasifikovať podľa rozličných kritérií, niektoré z nich sú zrejme všetkým, ako napríklad veľkosť, ale neexistuje pre ne určitá štandardná taxonómia. Ich perspektíva je založená na tom, ako tvorca slovníka chápe svoju prácu a aký postoj k nej zaujme. V prvom rade je vhodné odpovedať na otázku, či je slovník diachronický (zahŕňajúci väčšie časové obdobie) alebo synchronický (obmedzený na určitý časový úsek). Ďalej sa pýtame, ako je organizovaný – podľa abecedy, z hľadiska zvukovej stránky (napr. vo veršovaných slovníkoch), podľa pojmov (v niektorých tezauroch) alebo podľa iných prostriedkov. Napokon si všímame aj to, či je tón slovníka neustranný, didaktický alebo vtipný.

Dvojjazyčný slovník by sme mohli definovať ako viacjazyčný slovník, ktorý zaznamenáva významové ekvivalenty dvoch jazykov. Slovník nemožno chápať ako zoznam slov, ku ktorému priradíme iné slová v ďalšom zozname, ale ako „komplexný štruktúrovaný súbor hesiel, ku ktorému hľadáme ekvivalentné heslá v druhom súbore“ (ČERMÁK 1995: 231). Podľa F. Čermáka by bolo výstižnejšie hovoriť o „heslári“, pretože výrazy *slovo* a *slovník* môžu byť zavádzajúce. Optimálne poňatie prekladového (dvojjazyčného) slovníka môžeme zhrnúť takto: „Slovník je príručka mapujúca lexikálno-sémantické korelácie a všetky ďalšie systémové vzťahy medzi dvoma jazykmi, s nimi pevne spätými, ktorá má komplexnú paradigmaticko-syntagmatickú povahu“ (ČERMÁK 1995: 231).

Podľa E. ĐUROVIČA (1959: 79) „špecifickou vlastnosťou dvojjazyčného slovníka je to, že konfrontuje lexikálne prostriedky východiskového jazyka s lexikálnymi prostriedkami jazyka prekladajúceho, k čomu sa môžu podľa potreby a podľa možností, daných rozsahom, pridružovať ešte ďalšie funkcie, a to funkcie príručky gramatickej, výslovnostnej, resp. pravopisnej“. Dvojjazyčné slovníky sú zriedkakedy diachronické a heslá sú v nich zvyčajne zoradené podľa abecedy. Rozdiel medzi jednojazyčným a dvojjazyčným slovníkom „spočíva nielen v počte jazykov, v ktorých je napísaný, ale aj v ich základnej funkcii“ (LANDAU 1989: 7). Dvojjazyčný slovník pozostáva z abecedného zoznamu slov alebo výrazov vo východiskovom jazyku ku ktorým sú v ideálnom prípade priradené ekvivalenty v cieľovom jazyku. Cieľom je „zabezpečiť pomoc niekomu, kto chápe jeden jazyk, ale nie ten druhý“ (LANDAU 1989: 7).

Dvojjazyčné slovníky môžu byť jednosmerné alebo dvojsmerné, t.j. môžu ísť len jedným smerom, napríklad z angličtiny do slovenčiny alebo sa kombinujú s ďalším slovníkom, ktorý je slovensko-anglický. V tomto prípade ide v skutočnosti o dva slovníky. Existujú tiež slovníky, v ktorých sú heslové slová preložené do ďalších dvoch jazykov (trilingválne slovníky) alebo do troch a viacerých jazykov (multilingválne slovníky).

1.2. Heslové slovo

Heslo „v slovníku alebo v encyklopédii tvorí každé slovo alebo termín, ktorý je definovaný“ alebo „skupina slov, ktoré tvoria zložené lexémy, ako podradené slová

(morféma, lexéma, atď.), t.j. všetko, čo má v tvare významového reťazca schopnosť niest' závislý alebo nezávislý lexikálny význam“ (PAMIES BERTÁN – LUQUE DURÁN 2000: 255). D. Crystal definuje heslo ako „termín používaný v sémantike, ktorý sa vzťahuje na zhromaždené štruktúrne informácie o lexikálnej jednotke formálne umiestnenej v lexikóne alebo v slovníku“ (CRYSTAL 1985: 110), zatiaľ čo „slovník sa chápe ako súbor lexikálnych hesiel“ (CRYSTAL 1985: 110). Ďalšia definícia uvádza, že heslo je „slovo, výraz, slovné spojenie, syntagma, znak alebo súbor písmen alebo znakov, ktorý stojí na začiatku hesla v slovníku, glosári, terminológii, indexe, kartotéky, atď. a je predmetom definície alebo vysvetlenia, prípadne encyklopedického spracovania“ (MARTÍNEZ DE SOUSA 1995: 180). J. Martínez de Sousa (1995) podotýka, že vo všeobecných slovníkoch heslo zvyčajne pozostáva z jedného prvku, ktorým je všeobecne jedno slovo a zriedkavejšie súbor písmen alebo znakov. Heslo je teda súčasťou makroštruktúry (paradigmy alebo vertikálnej osi) ako aj mikroštruktúry (syntagmy alebo horizontálnej osi) slovníka.

G. Haensch a C. Omeňacia (2004) uvádzajú, že korpus slovníka tvoria heslá, ktoré sú jeho najmenšou autonómnou jednotkou venovanou každej registrovanej lexikálnej jednotke. Podľa typu slovníka sa môže rozsah heslovej state meniť od jedného riadku po dlhý odsek. Heslo je uvedené lemmou (kľúčovým slovom), t.j. lexikalizovaným grafickým znázornením lexikálnej jednotky, ktorá je predmetom opisu. Lematizácia je systém alebo princíp, podľa ktorého je jednoslovná alebo viacsovná lexikálna jednotka reprezentovaná lemmou, ktorá stojí na začiatku hesla na niektorom mieste v slovníku.

Typ hesla závisí od usporiadania častí hesla. Keď je heslo lexikálne, t.j. keď pozostáva len z jedného prvku, jeho usporiadanie nespôsobuje špeciálne ťažkosti. Naopak, keď je heslo syntagmatické, čo sa často stáva v monotematických, technických a terminologických slovníkoch, môže byť usporiadané dvojakým spôsobom: priamym heslom alebo inverziou termínov.

1.3. Bratislavská lexikografická škola a dvojjazyčná lexikografia

Alexandra Jarošová poukazuje na prínos bratislavskej lexikografickej školy k teórii a praxi súčasnej dvojjazyčnej lexikografie. Uvádza príklad 6. zväzku *Veľkého slovensko-ruského slovníka*, na ktorom spolupracovalo 17 autorov. Spoluautormi aspoň dvoch zväzkov sú: M. Masárová, M. Petrufová, V. Dorotjaková, M. Filkusová, E. Fifiková, P. Ďurčo, A. Jarošová, L. Balážová, J. Benkovičová, K. Sakanová, A. Šebestová, A. Španková. Hlavnou redaktorkou bola E. Sekaninová. Cieľom slovníka bolo „opísať čo najúplnejšie slovnú zásobu súčasnej spisovnej slovenčiny a konfrontovať ju so slovnou zásobou spisovnej ruštiny“ (JAROŠOVÁ 1996: 135). Takýto slovník plní nielen prekladateľskú ale aj lexikologicko-konfrontačnú funkciu, „ktorá predpokladá priebežné riešenie mnohých teoretických problémov“ (ibid.: 135). Treťou funkciou slovníka je to, že môže slúžiť ako pasívny slovník, t.j. pri preklade textu z neznámeho jazyka (v tomto prípade slovenčiny) do známeho jazyka (ruštiny). Slovník je teda určený aj všetkým, ktorí ovládajú ruštinu.

Bratislavská lexikografická škola zohrala významnú úlohu nielen u nás ale i vo svete pri vymedzení pojmov prekladový ekvivalent a prekladový význam. A.

Jarošová uvádza, že „konceptiu prekladového ekvivalentu vypracoval sovietsky jazykovedec a lexikograf L.V. Ščerba a použil ju vo svojom známom Rusko-francúzskom slovníku (1936)“ (ibid.: 137). L.V. Ščerba prezentoval svoju predstavu o aktívnom a pasívnom type dvojjazyčného slovníka a štruktúre dvojjazyčného hesla v diele *Náčrt všeobecnej teórie lexikografie* (1940). Západoeurópska lexikografia si vzala Ščerbove myšlienky za vzor prostredníctvom vynikajúceho dánskeho lexikografa H.P. Kromanna, „ktorý sa o Ščerbovej teórii zmieňuje vo svojich štúdiách a spolu s dvoma spoluautormi ju prezentuje aj v trojdielnej Medzinárodnej encyklopédii lexikografie (Kromann – Riiber – Rosbach, 1991, s. 2712-2728)“ (ibid.: 138). Preklad Ščerbovej štúdie do angličtiny vyšiel v časopise *International Journal of Lexicography* (1995). Podľa L.V. Ščerbu má byť ekvivalent v aktívnom type dvojjazyčného slovníka reálnym prekladom, ktorý má byť podľa možnosti dosaditeľný do prekladaného textu a nie vysvetlením významu východiskového slova (porov. ibid.: 138). A. Jarošová ďalej uvádza vysvetlenie Ščerbovej teórie o tom, že „pri východiskovom význame sa nemá uvádzať celý rad ekvivalentov synonym, ale podľa možnosti najvšeobecnejší a najvýstižnejší ekvivalent. Ak je potrebné uvádzať viacej ekvivalentov, je nevyhnutné poukázať na spôsob ich použitia (kontextové a situačné obmedzenia)“ (ibid.: 138). Pre pasívny typ dvojjazyčného slovníka Ščerba „sformuloval zásadu, podľa ktorej pretlmočenie významu východiskového slova má mať opisný charakter (teda ide o preloženie významovej definície inojazyčného výkladového slovníka, a teda opisný ekvivalent)“ (ibid.: 138). S protikladom aktívny a pasívny slovník sa objavil aj protiklad prekladový a opisný ekvivalent. Bratislavská lexikografická škola koncom štyridsiatych rokov nadviazala na Ščerbovu teóriu prekladového ekvivalentu. Problematikou dvojjazyčnej lexikografie sa ďalej zaoberali členovia bratislavskej a pražskej lexikografickej školy: A. Jarošová, D. Kollár, L. Ďurovič, E. Sekaninová J. Furdík, J. Filipec, M. Jehlička, J. Dolník a ďalší.

2. Kompozícia hesla v dvojjazyčnom a terminologickom slovníku

2.1. Úloha dvojjazyčného slovníka a stavba hesla

Heslové slovo v základnom tvare predstavuje lexikálnu jednotku v lexikografickom diele a je zvýraznené graficky. Stavba slovníkového hesla prezrádza hĺbku a šírku významov lexikálnych jednotiek v lexikografickom spracovaní (porov. SEKANINOVÁ 1993: 135). V otázke úloh dvojjazyčného slovníka a vybudovaní jeho heslovej state, zdá sa, nie sú všetci autori jednotní. V nasledujúcich výpovediach priblížime rozličné stanoviská lexikografických pracovníkov v minulosti a v súčasnosti.

Otázky o významovom členení hesla a probléme opisného a prekladového ekvivalentu sa preberali na I. konferencii českých a slovenských lexikografov v Bratislave v roku 1952 (ĎUROVIČ 1953). Bratislavská skupina tu formulovala zásady svojej koncepcie, ktorá pozostávala z myšlienky prekladového ekvivalentu a členenia hesla podľa ekvivalentov, nie podľa významovej štruktúry východiskového slova.

Na porade o prekladových slovníkoch v Piešťanoch v októbri 1959 sa viacerí autori vyjadrujú k úlohe dvojjazyčného slovníka a k problematike prekladu a výkladu (vysvetlenia) heslového slova v dvojjazyčnom slovníku. Š. Peciar uvádza stanovisko bratislavskej lexikografickej školy, ktorá vybudovala svoju teóriu dvojjazyčného slovníka na koncepcii L.V. Ščerbu. Zopakujme si, že podľa tejto koncepcie „dvojjazyčný slovník má byť vždy prekladovým slovníkom, bez ohľadu na jeho rozsah. Preklad v takomto slovníku nesmie byť výkladom (vysvetlením), ale reálnym, skutočným prekladom, ktorý by sa v zodpovedajúcej gramatickej forme priamo hodil do správne preloženej vety príslušného jazyka“ (PECIAR 1961: 24). V takejto koncepcii je ekvivalent hlavným organizujúcim princípom v stavbe hesla. Podľa nej sa v zložitejších prípadoch, keď sa niektorý význam heslového slova člení na významové odtienky, môžu tieto odtienky vyjadriť synonymami. „Používanie týchto synonym treba v slovníku presnejšie vymedzovať tzv. sémantizáciou, t.j. stručnými údajmi o tom, v akom okruhu sa príslušné synonymum používa“ (ibid.: 24).

Tieto zásady znovu formulovali N. Kučerová a V. Lapárová: „Dobry dvojjazyčný slovník môže vzniknúť len správnou kombináciou výkladového a prekladového hľadiska, pričom hľadisko prekladové je dominantné. Ako ekvivalent treba vždy použiť presný preklad. Slová, pre ktoré nemožno nájsť presný preklad, napr. názvy reálií, sa iba prepisujú do druhého jazyka a v zátvorkách sa uvedie vysvetlenie príslušného pojmu“ (ibid.: 25). L.V. Kopeckij, Ct. Bosák a M. Jehlička zasa vyjadrili názor, že stavba hesla vychádzajúca z významovej štruktúry východiskového jazyka pomáha používateľovi vnikať do „vnitřních zákonů jazyka, uvedomovat si spojitost s jinými slovy, poznávat možnosti tvoření slov a vůbec prohloubeně se seznamovat s jazykem...“ (ibid.: 26). Podľa Š. Peciaru však „tomuto všetkému slúži jednojazyčný slovník. Ciele dvojjazyčného slovníka sú podstatne iné ako ciele jednojazyčného slovníka“ (ibid.: 26). V diskusii o výstavbe hesla sa Š. Peciar ďalej dotýka témy nepreložiteľných slov a výrazov podľa teórie L.V. Kopeckého, ktorý „pokladá pri práci na dvojjazyčnom slovníku za základný postup hľadanie ekvivalentov konfrontáciou pojmových systémov a ich lexikálneho vyjadrenia“ (ibid.: 27).

L.V. Kopeckij vidí jednu zo základných úloh dvojjazyčného slovníka v rozpracovaní významovej štruktúry slova vo východiskovom jazyku, teda zhodne s úlohou jednojazyčného slovníka. Podľa neho je rozdiel medzi jednojazyčným a dvojjazyčným slovníkom v tom, že „jednojazyčný slovník podáva výklady významov slova, kým dvojjazyčný slovník podáva namiesto výkladu ekvivalenty, vyjadrujúce príslušné významy heslového slova“ (ibid.: 27). Naproti tomu ščerbovsko-isačenkovská lexikografická škola si nekladie za cieľ spracovať v dvojjazyčnom slovníku významovú štruktúru slov východiskového jazyka. Základnú úlohu dvojjazyčného slovníka vidí v uvádzaní presných ekvivalentov, ktoré v druhom jazyku vyjadrujú príslušné významy heslového slova: „...zásada prekladovosti sa musí zachovávať všade, kde sa to len dá“ (ISAČENKO 1961: 22). Peciar sa ďalej zamýšľa nad tým, či sú obe koncepcie oprávnené, alebo je jedna správna a druhá nesprávna a ak je jedna správna, ktorá to je. Svoju reflexiu uzatvára hodnotením, že „za správnejšiu treba pokladať takú koncepciu, ktorej výsledok lepšie slúži svojmu cieľu...“ (PECIAR 1961: 27). Vlastnou úlohou a poslaním dvojjazyčného slovníka je teda pomáhať používateľovi pri narábaní s inojazyčnými lexikálnymi prostriedkami. Z toho jed-

noznačne vyplýva požiadavka, aby dvojjazyčný slovník poskytoval presné ekvivalenty jednotlivých prvkov slovnej zásoby východiskového jazyka v druhom jazyku. Nevyplýva však z toho požiadavka, aby dvojjazyčný slovník spracúval významovú štruktúru slov vo východiskovom jazyku.

Niektoré zo spomínaných pohľadov na spracovanie dvojjazyčného slovníka by sme v súčasnej lexikografii mohli považovať za prekonané, pretože moderní autori uvádzajú potrebu spracovania heslového slova nielen na úrovni východiskové slovo – ekvivalent v cieľovom jazyku, ale zdôrazňujú zároveň potrebu prezentácie ďalších parametrov, ako je napríklad fonetický (výslovnosť), ortografický (pravopis), gramatický, etymologický, sémantický (pri niektorých typoch dvojjazyčných slovníkov, napr. terminologických), štylistický a pod.

A. Jarošová zdôrazňuje, že dvojjazyčný slovník stojí medzi systémom a textom (systémom sa zaoberá konfrontačná lexikológia a textom lingvistika prekladu), a preto dvojjazyčný slovník musí odrážať „tak systémovú, ako aj kontextovú ekvivalenciu“ (JAROŠOVÁ 1994: 19). Takto chápe problematiku ekvivalencie aj J. FILIPEC (1985) a o konfrontácii slovnej zásoby východiskového a prekladajúceho jazyka v dvojjazyčnom slovníku sa vyjadril aj E. ĐUROVIČ (1961). Pri budovaní dvojjazyčného hesla A. Jarošová považuje za cieľ lexikografickej konfrontácie úsek konfrontačnej onomaziológie, ktorý sa zaoberá porovnávaním lexikálnych subsystémov dvoch jazykov. Pojmu „prekladový význam“ sa začiatkom sedemdesiatych rokov venoval D. KOLLÁR (1973a; 1973b; 1974). E. SEKANINOVÁ (1968; 1973; 1981; 1985; 1988) pracuje s pojmom „prekladový ekvivalent“ z hľadiska konfrontačnej lexikológie. Pojem „prekladový význam“ rozoberal J. FILIPEC (1985), ktorý ho považuje za problematický kvôli nejasnosti v tom, na akej abstrakčnej rovine ekvivalencie (lexéma-typ, lexéma-kontextový typ a lexéma-exemplár) sa táto jednotka nachádza. V súvislosti s dvojjazyčnou lexikografiou J. Filipec zdôrazňuje aj úlohu konfrontačného opisu lexikálnej zásoby. Poprední teoretici dánskej dvojjazyčnej lexikografie (MANLEY 1988; KROMANN 1991 a BAUNBJERG 1990) prichádzajú k podobnému záveru ako členovia bratislavskej lexikografickej školy v päťdesiatych rokoch: „špecifike dvojjazyčného slovníka najviac vyhovuje ekvivalentové členenie hesla“ (JAROŠOVÁ 1994: 22).

L. ZGUSTA (1971: 294) chápe úlohu dvojjazyčného slovníka tak, že jeho cieľom je zosúladiť lexikálne jednotky jedného jazyka s lexikálnymi jednotkami iného jazyka, ktoré sú ekvivalentné vo svojom lexikálnom význame. Podľa neho by malo heslo v dvojjazyčnom slovníku zahŕňať gramatické údaje, poukázať na paradigmu hesla a jej špecifiká. Pri príprave týchto gramatických údajov by mal lexikografický pracovník vziať do úvahy skutočnosť, že sú určené pre cudzincov. Mali by byť explicitné a detailné. Lemma by mala obsahovať údaje o výslovnosti hesla v jeho kanonickej forme. Vítané sú tiež poznámky o výslovnosti východiskového jazyka. Ekvivalenty sú uvádzané tiež vo svojej kanonickej forme. Ak jestvujú rozličné významy niektorých heslových slov, mali by sa tiež uviesť čiastočné ekvivalenty cieľového jazyka. Viacnásobný význam lexikálnej jednotky východiskového jazyka je teda nevyhnutne „základom celej výstavby dvojjazyčného hesla, následnosti zmyslov“ (ZGUSTA 1971: 327). L. Zgusta hovorí, že okrem všetkých týchto údajov môže heslo v dvojjazyčnom slovníku uvádzať ďalšie informácie spojené s uspo-

riadaním lexikálnych jednotiek. Mohli by nimi byť encyklopedické informácie, etymológia lexikálnych jednotiek alebo informácie lexikalizovaného doslovného významu jednotlivých morfémových a slovných kombinácií. L. Zgustove kritériá (ZGUSTA 1971: 343) pre stavbu hesla v dvojjazyčnom slovníku by sme mohli zhrnúť takto:

1. heslové slovo v jeho kanonickej forme;
2. gramatické informácie;
3. údaje o výslovnosti;
4. ekvivalenty v cieľovom jazyku v ich kanonickej forme;
5. údaje o celom lexikálnom význame heslového slova pomocou čiastočných ekvivalentov v cieľovom jazyku;
6. encyklopedické informácie;
7. etymológia heslových slov;
8. lexikalizovaný a doslovný význam jednotlivých morfémových a slovných kombinácií.

M. R. Haas, podobne ako L. Zgusta, predkladá zoznam požiadaviek pre dvojjazyčný slovník:

1. uvádza preklad každého slova vo východiskovom jazyku;
2. pokrytie lexikónu východiskového jazyka je úplné;
3. obsahuje gramatické, syntaktické a sémantické informácie;
4. obsahuje informácie o použití;
5. zahŕňa názvy a mená;
6. obsahuje špeciálne jazykové jednotky, napr. vedecké termíny;
7. uvádza informácie o pravopise;
8. podáva informácie o výslovnosti;
9. je zhustený vo veľkosti, čo samozrejme limituje jeho pokrytie bodov 1-8.

Vzhľadom k bodu osem v horeuvedenom zozname S. I. Landau pripomína, že dvojjazyčné slovníky by mali uvádzať len jednu možnosť výslovnosti, aby tak nezmiatli študenta. Tvrdí, že „pre zahraničného študenta nie je prínosom, keď sa mu ponúkne viac ako jeden variant“ (LANDAU 1989: 97). Podľa neho sa výslovnosť v dvojjazyčných slovníkoch pokladá za druhoradú.

Na otázku gramatických informácií obsiahnutých v dvojjazyčných slovníkoch S. I. Landau odpovedá, že (gramatické informácie) sú dôležitejšie pre osobu, ktorá sa snaží hovoriť cudzím jazykom, alebo ho pochopiť, ako pre rodeného hovoriaceho. Preto by mali slovníky pre študentov cudzích jazykov obsahovať oveľa viac gramatických údajov ako monolingválne slovníky alebo slovníky pre deti. V dvojjazyčných slovníkoch by nemali chýbať dôsledné informácie o gramatických kategóriách slovnej zásoby východiskového jazyka ako aj príslušné ekvivalenty.

G. Haensch and C. Omeňaca (HAENSCH 2004: 240) predkladajú nasledovnú štruktúru heslového slova vo všeobecnom bilingválnom slovníku, ktorá je zhodná so štruktúrou hesla v jednojazyčnom slovníku:

1. formulácia lemmy;
2. údaje o ortografických variantoch;
3. údaje o gramatickej kategórii;
4. údaje o výslovnosti a prízvuku;
5. údaje o rode, tvorbe ženského a stredného rodu, nepravidelné formy plurálu, charakteristika slovíes (tranzitívne, netranzitívne, zvrtné, osobné, valencie atd.);
6. lexikografické značky;
7. informácie o použití;
8. príklady použitia (menej frekventované v dvojjazyčných slovníkoch ako v jednojazyčných);
9. v málokterých prípadoch: ilustrácie.

Klára Buzássyová (2001: 17) vo svojom príspevku *Z koncepcnej a realizačnej problematiky nového výkladového slovníka súčasného slovenského jazyka* tvrdí, že heslové slová výkladového slovníka by mali obsahovať tieto relevantné informácie: foneticko-fonologickú charakteristiku (uvádzanie výslovnosti v prípade, keď je to potrebné), gramatickú (morfologickú) charakteristiku, štylistickú charakteristiku a lexikálno-sémantickú charakteristiku (výklad významov polysémických slovesných lexikálnych jednotiek). Koncepcne sa zhoduje s E. Sekaninovou (SEKANINOVA 1993), ktorá vo svojej *Dvojjazyčnej lexikografii v teórii a praxi* zdôrazňuje, že lexikálna jednotka musí byť v slovníkovom hesle zobrazená z rozličných hľadísk, musí mať fonetický, gramatický, štylistický, ekvivalenčný parameter, parameter lexikálnej ustálenosti, lexikálnosémantickej spätateľnosti a kontextovej použiteľnosti.

2.2. Metódy spracovania hesiel v dvojjazyčnom slovníku

Vlastná technika spracovania slovníka je základnou tvorivou prácou po zostavení jeho heslára a príprave zdroja ekvivalentov, prípadne ďalších pomocných zdrojov (gramatík, encyklopédií, odborných prameňov a i.), ktorá vyžaduje viacfázový prístup. F. Čermák uvádza šesť základných fáz spracovania slovníka. V prvom rade je dôležité rozložiť heslár „do pracovne homogénnych typov, tried...a zabezpečiť tak pre rovnaký typ hesiel jednotnosť spracovania v heslári.“ Ďalej je dôležité, aby autosémantika mala pozornosť sústredenú maximálne na sémantiku v širokom zmysle (t.j. substantíva, adjektíva, verbá a adverbíá). Naproti tomu spracovanie synsémantických (neplnovýznamových) slov by sa malo maximálne sústreďovať na ich funkciu a kategorizáciu. Tieto slová by mali byť vždy vybavené aj funkčne ilustrujúcim príkladom a funkčnou glosou (druhom relácie, postoja, reakcie, lokálnej, kauzálnnej, anaforickej/deiktickej determinácie; u autosémantik aj tabuový a zvláštny úzus a pod.) (porov. ČERMÁK 1995: 236-237). Treťou požiadavkou je vypracovanie úplného a premysleného systému anotácií, glos a pod., pripravených so zreteľom k typu a jazyku užívateľa. Pred ústrednou fázou stanovenia ekvivalentu je výhodné „východiskový heslár úplne systémovo a formálne vybaviť, t.j. rozdeliť ho orientačne na významy... a úplne... ho vybaviť všetkými (formalizovanými) syntagmaticko-paradigmatickými údajmi (vrátane gramatiky, valencie a i.)“ (ČERMÁK 1995: 237). V predposlednej fáze je potrebné podľa povahy hľadaného ekvivalentu evidovať

jeho kandidátov, a to na základe vysokého stupňa ekvivalencie. Základom tohto postupu je identifikácia východiskovej lemmy v určitom význame v dostatočnom kontexte s niektorou formou v tom istom kontexte a tej istej funkcii v cieľovom jazyku. F. Čermák navrhuje, aby sa pri tejto fáze tvorcovia slovníkov opierali o paralelné prekladové korpusy oboch jazykov a mali tak možnosť zvážiť ponuku základných ale i netypických autorských ekvivalentov. Následne je potrebné vybrať ekvivalenty, pospájať ich a usporiadať podľa frekvencie a miery ekvivalencie. V neposlednom rade F. Čermák zdôrazňuje potrebu techniky a systému kontrol, viacfázových spätných väzieb, korelácií a porovnávania atď., aby sa zamedzilo výskytu chýb, nejednotnosti, neanalogickosti spracovania toho istého, medzerám v sieti vzťahov medzi (pod)triedami hesiel, medzi heslami alebo medzi časťami hesla. Zvláštny význam tu má jednotnosť v používaní zapojeného metajazyka. Súčasťou tejto činnosti je aj kontrola ekvivalentov predovšetkým rodenými hovoriacimi druhého jazyka, t.j. nerodného jazyka spracovateľa slovníka. Tu môže významne napomôcť a uľahčiť prácu softwarová kontrola a revízia.

Š. PECIAR (1961: 28) predkladá dve metódy spracovania hesiel: metóda členenia podľa ekvivalentov a metóda členenia na významy.

Napríklad:

a) podľa metódy členenia podľa ekvivalentov by heslové slovo *aparát* bolo vystavené takto:

aparát –u, m. (v rozlič. význ.) aparát: fotografický a.; stranícky a.; štátny a.; stranícky štátny a.; nervový a.; bibliografický a.; kritický a.

b) podľa metódy členenia na významy by to isté heslové slovo malo takúto stavbu: aparát –u, m. 1. (prístroj) aparát: fotografický a.; 2. (stranícky, štátny, policajný ap.) aparát; 3. anat. (ústrojenstvo) aparát: nervový a.; 4. (poznámkový, bibliografický, kritický ap.) aparát

Š. Peciar vyjadruje názor, že metóda členenia podľa ekvivalentov je úspornejšia. Súhlasí však s tým, že v heslách so zložitou významovou štruktúrou je účelné kombinovať túto „základnú metódu s metódou členenia hesiel podľa významov“. Š. Peciar ďalej uvádza, že „za istých podmienok možno však členenie hesla podľa významov povýšiť na základný princíp aj v dvojjazyčnom slovníku. Je to vtedy, ak dvojjazyčný slovník plní súčasne alebo predovšetkým funkciu jednojazyčného slovníka. Pri jazykoch s krátkou spisovnou tradíciou alebo s veľmi obmedzeným počtom používateľov možno na slovníky tohto druhu pomýšľať a dnes“ (PECIAR 1961: 30).

Hniezdovanie alebo uvádzanie niektorých druhov odvodených slov v jednej heslovej stati sa pri dvojjazyčných slovníkoch podľa E. Sekaninovej (SEKANINOVA 1993) neodporúča. Tvrdí, že ku každému heslu a významu v dvojjazyčnom slovníku musí byť uvedený ekvivalent, ktorý sa pri zahniezdovanom slove nemusí zhodovať s heslovým slovom štruktúrou ani počtom významov. Š. PECIAR (1961: 32) však tvrdí, že hniezdovaním sa dosahuje istá úspora i keď súhlasí s tým, že „hniezdovanie ...treba obmedziť tam, kde by vyžadovalo odkazy, lebo tým by sa dosiahnutá úspora stratila“.

2.3. Terminologické slovníky a kompozícia hesiel

2.3.1. Čo sú terminologické slovníky

Mnohí autori upozorňujú na stále rastúcu potrebu metodológie spracovania terminologických dát, ktorá veľmi vzrástla v súvislosti s explóziou informácií (napr. MIŠŠÍKOVÁ 1998: 10). Preto najdôležitejšiu skupinu slovníkov dnes reprezentujú špecializované alebo terminologické slovníky v širšom zmysle, t.j. nielen vedecké a technické ale aj slovníky obsahujúce názvoslovie akéhokoľvek iného odboru, napríklad šport, filozofia, právo, lov zvierat, rybolov, gastronómia, atď. J. MARTÍNEZ DE SOUSA (1995: 168) zhŕňa G. Haenschove myšlienky o terminologických slovníkoch týmito slovami: „Terminologický slovník“ je „špecializovaný slovník, ktorý registruje v jednom alebo vo viacerých jazykoch terminológiu vlastnú nejakej vednej disciplíny, techniky alebo umenia bez uvádzania encyklopedickej definície“. Terminologický slovník je uzavretý vzhľadom na tému, ktorej slovnú zásobu definuje, ale pre lepšie pochopenie prezentuje aj zložky všeobecnej lexiky, ktorá v ňom nemusí byť definovaná.

Jednojazyčné špecializované slovníky predkladajú definíciu každej lexikálnej jednotky, v mnohých prípadoch obohatenú encyklopedickým rozšírením a ilustráciami. Dvojjazyčné a mnohojazyčné špecializované slovníky naopak predkladajú ekvivalenty termínov v jednom alebo viacerých jazykoch. Bolo by výhodné, keby špecializované slovníky obsahovali tiež definíciu každého termínu aspoň vo východiskovom jazyku, keďže toto je jediný spôsob ako potvrdiť, či ekvivalenty v cieľových jazykoch skutočne súhlasia s termínom východiskového jazyka. S. I. LANDAU (1989: 144) vyčleňuje viaceré všeobecné chyby v definovaní hesiel vo vedeckých a technických slovníkoch:

1. nesprávne uvádzanie učebnicového typu opisu namiesto definície;
2. neoznačenie všetkých možných významov termínu v oblasti, ktorú pokrýva slovník. Definícia by nemala prezentovať len jeden uhol pohľadu;
3. nepochopenie faktu, že heslá, ktoré nevyžadujú vysvetlenie, nie sú legitímnymi lexikálnymi jednotkami.

G. Haensch a C. Omeňaca tvrdia, že dvojjazyčné špecializované slovníky môžu obsahovať abecedné delenie jednotlivých názvov, ale časť z nich predkladá tematické usporiadanie. Tento spôsob usporiadania, odporúčajú aj orgány technologickej normalizácie. Ak je klasifikácia termínov tematická, je nevyhnutné priložiť abecedný index pre každý jazyk s cieľom umožniť rýchlu konzultáciu.

2.3.2. Stavba hesla v terminologickom slovníku

Podľa J. Horeckého možno pri spracúvaní terminologickej slovnnej zásoby jedného jazyka alebo i viacerých jazykov vychádzať z dvoch hľadísk. Ak sa vychádza od sústavy pojmov daného vedného odboru a zapisujú sa ich pomenovania, vzniká terminologický slovník, ktorý môže byť „výkladový, ak sa význam termínov vysvetľuje, alebo prekladový, ak sa popri domácich termínoch uvádzajú paralelné termíny v jednom alebo niekoľkých cudzích jazykoch. Ak sa vychádza od slovej

zásoby domáceho jazyka, ale vyberajú sa z nej iba tie slová a spojenia slov, ktoré sa používajú v danom odbore, a privádzajú sa k nim ekvivalenty v cudzom jazyku, vzniká odborný slovník“ (HORECKÝ 1961: 34). J. Horecký ďalej podotýka, že „z normatívneho charakteru týchto slovník¹ vyplýva kombinácia výkladu a prekladu“ (1961: 35). V týchto slovníkoch sa popri českom názve uvádza definícia a potom ekvivalent slovenský, ruský, anglický, francúzsky a nemecký. V elektrotechnickom slovníku sa uvádza definícia pri francúzskom a anglickom názve a potom sú uvedené nemecké, španielske, talianske, švédske a poľské názvy. J. HORECKÝ (1961: 41) ďalej zdôrazňuje, že v odborných a terminologických slovníkoch sa treba vyhýbať „prekladaniu“ termínov z východiskového jazyka do prekladového jazyka, pretože nejde o „preklad, o prevod vnútornej formy termínu do prekladového jazyka, ale o substituovanie termínu z východiskového jazyka termínom z prekladového jazyka.“ J. HORECKÝ (1961: 41) tiež upozorňuje na to, že „osobitná situácia vzniká, keď v niektorom jazyku potrebný termín chýba. Ak chýba vo východiskovom jazyku, je prirodzené v odbornom slovníku ho neuvádzať. Ak chýba v prekladovom jazyku, možno v odbornom slovníku podať alebo jeho opis alebo sa pokúsiť o utvorenie nového názvu.“

Podľa J. Horeckého sú v každom slovníku nevyhnutné aj gramatické údaje. Majú uviesť príslušnosť k určitému slovnému druhu, pri podstatných menách informujú o rode, uvádzajú genitívnu koncovku, pri slovesách dokonavosť a nedokonavosť slovesného vidu. Gramatické údaje sú však iba pomocným prvkom v odbornom slovníku, preto je účelné obmedziť ich na najpotrebnejšiu mieru.

S. I. LANDAU (1989: 102) zdôrazňuje úlohu etymológie, ktorá by mala byť uvádzaná vo vedeckých a technických slovníkoch. Podľa neho prvoradá hodnota etymológie spočíva v jej historickom a lingvistickom záujme, nie v jej relevantnosti v modernom zmysle vedeckých termínov. Okrem toho etymológia demonštruje, že jazyk sa mení vo svojej forme a význame. Aj tie najstručnejšie etymologické údaje v synchronických slovníkoch pripomínajú ľudom proces slovotvorby a niekedy ponúkajú letmý pohľad na spôsob, akým iné alebo naše kultúry chápali jednotlivé slová v minulosti.

2.4. Stavba hesla v dvojjazyčnom slovníku

F. ČERMÁK (1995) uvádza, že „vzťah jednotlivých zložiek hesla (heslovej state) môže byť veľmi rôznorodý; takmer nikdy však nie je celkom lineárny (predovšetkým v dôsledku rozsahu platnosti skratiek a značiek, ktoré sa zvyčajne uvádzajú hneď za lemmou, ale do hesla siahajú rozlične ďaleko).“ Štruktúra rovnakých typov hesiel (mikroštruktúra) by podľa neho mala byť rovnaká.

E. Sekaninová zdôrazňuje nevyhnutnosť siedmich parametrov, podľa ktorých musí byť lexikálna jednotka v dvojjazyčnom slovníku zobrazená. Podľa tejto teórie sú v nasledujúcich odsekoch vypracované jednotlivé parametre (fonetický, gramatický, štylistický, ekvivalenčný parameter, parameter lexikálnej ustálenosti, lexikál-

¹ Má na mysli slovníky *Slovenská botanická nomenklatúra*, Bratislava, 1953; *Televízne názvoslovie*, ČSN 34 5115; *Loďní a plavební názvosloví a Mezinárodní elektrotechnický slovník*.

nosémantickej spájateľnosti a kontextovej použiteľnosti) s aplikáciou na slovenský, anglický a španielsky jazyk. F. Čermák, podobne ako E. Sekaninová, sa zaoberá ekvivalenciou lexém, lemmatizáciou, gramatickou charakteristikou, sémantikou ekvivalentov, valenciou, exemplifikáciou, spájaním a frazeológiou hesiel a tieto kritériá považuje za nevyhnutnú súčasť vypracovania heslovej state dvojjazyčného slovníka.

2.4.1. *Fonetický parameter*

Takmer v každom jazyku sa vyskytujú nepravidelnosti vo výslovnosti a na tieto treba v dvojjazyčnom slovníku upozorniť. Informácia o tomto jave sa pri heslovom slove spravidla uvádza v hranatých zátvorkách. V slovenčine je vhodné upozorniť na tvrdú výslovnosť *di, ti, ni, li, de, te, ne, le* predovšetkým v cudzích slovách oproti pravidelnej mäkkej výslovnosti, napr. v slove *diptografia* [dy-], *Titus* [tý-]. V angličtine sa výslovnosť uvádza pri každom heslovom slove, napr. *mercy* [mɜ:si], *heaven* [hevŋ]. V španielčine sa pri dvojjazyčných slovníkoch prehľadné pravidlá výslovnosti zvyčajne uvádzajú v úvodnej časti slovníka v abecednom poriadku a v prípade pochybnosti o výslovnosti sa táto výslovnosť uvádza v slovníku v hrnatej zátvorke bezprostredne po predstavení heslového slova, napr. *circumcira* [-un-], *edelweis* [edelveis].

Pozoruhodný je jav transfonemizácie predovšetkým pri preberaní anglických slov do slovenského jazyka. M. OLOŠTIAK (2001: 3) upozorňuje na skutočnosť, že „pri skúmaní anglických antroponým v slovenčine sa ukázalo, že k najväčšej variantnosti dochádza práve vo zvukovej rovine. Zvukové systémy oboch kontakto- vých jazykov sa totiž vyznačujú takou mierou asymetrie, ktorá sa v realizácii anglofónnych prvkov v slovenčine pociťuje najpríznačkovejšie“. Zvuková rovina, podľa M. Ološtiakových výskumov, zásadným spôsobom ovplyvňuje javy z iných jazykových rovín a preto sa názory jazykovedcov na jednotlivé výslovnostné podoby cudzích mien často nestotožňujú.

V rámci interlingválneho vzťahu M. Ološtiak (2001: 4) vymedzuje tri druhy výslovnosti:

1. *anglická výslovnosť*, ktorá disponuje vlastným fonematickým inventárom a riadi sa vlastnými foneticko-fonologickými pravidlami;
2. *poslovenčená výslovnosť*, v ktorej sú anglické hlásky nahradzované slovenskými ekvivalentmi;
3. *slovenská výslovnosť*.

Ďalšia komplikovanosť výslovnosti anglických vlastných mien v slovenčine vyplýva z neustálenosti anglickej výslovnosti niektorých slov. Táto neustálenosť môže byť spôsobená napríklad následkom svojho pôvodu v rodových zvyklostiach, alebo výslovnosť daného slova závisí od objektu, ktorý pomenúva, napr. toponymum – antroponymum, alebo ide o homofóniu rozličných vlastných mien, ako *Peel*, *Peill*, *Peile* (porov. *ibid.*: 4-5).

J. Lenhardt a A. Skaličková poukazujú na to, že „výslovnostná adaptácia je podmienená mierou asymetrie skúmaných zvukových systémov, pričom je vhodné dife-

rencovane posudzovať vokalicke a konsonantické subsystemy kontaktoých jazykov vzhľadom na ich odlišné funkčné zaťaženie“ (ibid.: 5).

Vo zvukovej rovine je dôležitá skutočnosť, že pri adaptácii prebieha proces transfonemizácie čiže transformácie zvukových elementov (hlások, foném) z východiskového do cieľového jazyka. R. Filipovič rozlišuje tri druhy transfonemizácie:

1. *Úplná transfonemizácia* – zahŕňa transfer tých foném, ktoré sú v oboch kontaktoých jazykoch úplne alebo čiastočne totožné.

Napr. Stephen [s] ? [s]

2. *Čiastočná transfonemizácia* – keď sa fonémy líšia jednak v stupni otvorenosti (vokály), jednak miestom artikulácie a aspirácie (konsonanty).

Napr. David [dejvid].

3. *Voľná transfonemizácia* – aktivuje sa vtedy, keď sa hlásky anglického jazyka, ktorými slovenčina nedisponuje, transfonemujú za asistencie ortografie alebo extralingválnych faktorov. „Takéto ‚nulové‘ miesta predstavujú v preberajúcom jazyku fonemické lakúny čiže miesta, neuralgické body, ktoré pri komunikácii spôsobujú najviac problémov“ (ibid.: 7).

Napr. *sin* [sIn] – *thin* [θIn] – *thing* [θI?] – *sing* [sI?] – *sink* [sI?k].

M. OLOŠTIAK (2001: 7-8) vysvetľuje, že „úplná a čiastočná transfonemizácia fungujú na princípe relatívneho fonemického paralelizmu. To znamená, že v poslovenčenej výslovnosti sa anglické fonémy nahrádzajú najbližšie stojacimi slovenskými fonémami. Pri voľnej transfonemizácii je situácia zložitejšia, pretože cieľový jazyk nedisponuje ani najbližšie stojacimi substitučními ekvivalentmi. V týchto prípadoch teda transfonemizácia pracuje na kvalitatívne odlišných princípoch a substitučná variabilita sa zákonite zvyšuje“ (ibid.: 11). Jestvujú prípady, keď možno nájsť artikulačné a funkčné ekvivalenty, a predsa k voľnej transfonemizácii dochádza. Tu zohráva dôležitú úlohu vplyv iných rovín jazyka, napr. morfológická rovina, ortografia, extralingvistické faktory, napr. Canterbury ? Kanterbury, gospel music ? gospelová hudba.

Transfonemizácia znamená „artikulačné, akusticko-auditívne, kombinačné, distribučné, slovom funkčné prehodnotenie fonémy v smere L1 > L2. Transfonemizácia takýmto spôsobom zahŕňa aj transfonizáciu (zvukový transfer na úrovni fóny), čím sa aj v medzijazykovom priestore prejavuje dialektická spätosť jednotlivého a všeobecného“ (ibid. 11). Transfonemizácia obsahuje aj ďalšie funkčné transformácie, pričom preberajúci jazyk (slovenčina) napríklad aktívne neutralizuje anglický fonologický protiklad znelosti a neznelosti spoluhlások (porov. ibid.: 11). Ďalej sa pri transfonemizácii prejavujú slabiky a prízvuk, a iné suprasegmentálne javy.

2.4.2. Gramatický parameter

Slovník by mal uvádzať parametre, ktoré zaraďujú slovo do určitej paradigmy a osobitne upozorňujú na odchýlky od paradigmy uvádzaním nepravidelných tvarov. Gramatická charakteristika slova môže schematicky predstavovať súhrn paradigmatickej a syntagmatickej charakteristiky. E. SEKANINOVÁ (1993: 137) uvádza, že „paradigmatická charakteristika slova je taká informácia o slove, ktorá umožňuje

používateľovi pri určitých znalostiach morfológie daného jazyka utvoriť potrebný tvar paradigmy tohto slova. Súvisí so slovnodruhovou charakteristikou“. Jednotlivé slovné druhy sa označujú skratkami, a to podstatné mená skratkami rodu: v slovenčine – *m, ž, s* (mužský, ženský, stredný), v angličtine – *m, f, n* (masculine, feminine, neuter), v španielčine – *m, f, n* (masculino, femenino, neutro). Slovesá sa v slovenčine označujú skratkami vidu: *dok., nedok.* (sloveso dokonavého, nedokonavého vidu), v angličtine podľa rozdelenia na tranzitívne alebo netranzitívne: *vt, vi* (transitive verb, intransitive verb). Prídavné mená sa v slovenčine označujú skratkou *príd.* alebo *adj.* (adjektívum), v angličtine – *adj* (adjective) a v španielčine – *adj* (adjetivo). Príslovky v slovenčine sú indikované skratkou *prísl., adv.* (adverbium), v angličtine – *adv* (adverb) a v španielčine – *adv* (adverbio). Zámená v slovenčine označujeme *zám.*, v angličtine – *pron* (pronoun), v španielčine – *pron* (pronombre); číslovky: v slovenčine – *čísl.*, v angličtine – *num* (numeral), v španielčine – *núm* (número); predložky: v slovenčine – *predl.*, v angličtine – *prep* (preposition), v španielčine – *prep* (presposición); spojky: v slovenčine – *spoj.*, v angličtine – *conj* (conjunction), v španielčine – *conj* (conjunción); častice: v slovenčine – *čast.*, angličtina a španielčina neudáva; citoslovčia: v slovenčine – *cit.*, v angličtine – *excl, interj* (interjection, exclamation), v španielčine – *interj* (interjección).

Na záver treba uviesť, že voľba jednotlivých gramatických parametrov v prekladovom slovníku pri heslovom slove závisí od toho, z akého jazyka pochádza východiskové slovo. E. SEKANINOVÁ (1993: 141) pripomína, že „gramatické ukazovatele pri ekvivalentoch v cieľovom jazyku sa pri každej dvojici jazykov uvádzajú v prípade veľkých odlišností podľa uváženia autorov“.

2.4.3. Štylistický parameter

E. Sekaninová konštatuje, že v súvislosti so zmenami a vývinom v spoločenskom živote prebieha i diferenciačný proces v rámci štýlového rozvrstvenia lexiky. Keďže v odbornom slovníku je štylistický parameter irelevantný, budeme mu v tejto časti venovať len okrajovú pozornosť.

Štýl sa charakterizuje ako „jazykový podsystem so zvláštnym slovníkom, frazeologickými spojeniami, zvratmi a konštrukciami, odlišujúci sa od iných zvláštností v zásade expresívno-hodnotiacimi vlastnosťami prvkov, ktoré ho tvoria, obyčajne spojený s určitými sférami použitia v reči“ (SEKANINOVÁ 1993: 141). V lingvistiky sa „pri riešení štýlovej diferenciacie funkčný aspekt spája s aspektom sociálnym. Funkčné štýly sa vyčleňujú na základe ich súvislostí s rôznymi sférami ľudskej činnosti. Nová lingvistika využíva novovypracovanú teóriu sociálnej komunikácie“ (ibid.: 141).

Základnú klasifikáciu štýlov u nás podal E. Pauliny. Rozlišoval štýly dorozumievacie a básnické, dorozumievacie ďalej členil na: súkromný, praktický odborný a teoretický odborný štýl. M. Ivanová-Šalingová rozlišuje hovorový, odborný, umelecký a publicistický štýl.

J. Horecký člení slovnú zásobu na nociónálne a emocionálne slová, pričom vyčleňuje tri vrstvy: neutrálnu, do ktorej zaraďuje aj slová publicistického štýlu, druhú, do ktorej radí hovorové, slangové a vulgárne slová do poslednej, tretej vrstvy zaraďuje expresívne slová. Vertikálne člení slovnú zásobu na spisovné a nespisovné

slová (porov. *ibid.* 142). J. Mistrík vyčleňuje štylisticky príznakové slová na pozadí slov základného fondu. V štylistike textu vymedzuje štýl: náučný, administratívny, publicistický, rečnícky, esejistický, hovorový a umelecký (*ibid.* 142). Takto klasifikuje slovnú zásobu podľa binárneho princípu, ktorý uplatňuje aj J. Findra. Štylistické hľadisko uvádza Findra ako prvé pri „vymenúvaní diferenciačných kritérií slovnej zásoby v učebnici lexikológie (Ondrus, Horecký, Furdík). Ďalej je to expresivita, sémantické hľadisko pôvodu a iné“ (*ibid.* 142). M. Pisarčíková považuje za základné členenie slovnej zásoby na vrstvu spisovnú a nespisovnú.

Podľa prístupov rôznych autorov sú v danej oblasti nejednotné kritériá. Podľa J. Horeckého však „ani národný ani spisovný jazyk nie je ustrnulý útvar, ale sa vyznačuje stálou dynamikou“ (*ibid.* 142). Jednotlivé vrstvy sa menia, prelínajú, napriek tomu sa dajú vymedziť určité formy jazyka: jazyk umeleckej literatúry, spisovná forma, štandardná forma, subštandardná forma, dialektná forma (porov. *ibid.* 142).

Ďalej E. SEKANINOVÁ (1993) kladie dôraz na lingvoštylistické kategórie označované pojmi denotácia a konotácia a vysvetľuje ich úlohu z hľadiska hodnoty, ktorú dávajú slovám okrem ich označovaného významu.

Pomocou štylistických kvalifikátorov lexikograf vyjadruje obsah, sémantiku lexikálnej jednotky a jej štylistické hodnotenie. Lexika je „mnohotvárna oblasť, členená z aspektu diachronie a synchronie, a to horizontálne i vertikálne“ (*ibid.* 144). Tento náčrt stručne vyjadruje hodnotenie jednotiek slovnej zásoby na pozadí osi diachronie a synchronie (*ibid.* 144):

	I	III
	diachronia	vertikálne
	Arch.	
	Hist.	Bás.
	Zastar.	Slávn.
	Star.	Kniž.
termíny		
<hr/>		
II synchronia	neutr	
<hr/>		
(horizontálne)	hovor.	
	Expr. (fam., iron., žart., pejor.) – (konotácia) IV	
	Staršie hovor. –	n
	Slang. -	e y
	Niž. hovor. (subštand.) -	o m
	Nadáv. -	l z
	Vulg. -	o i
		g

2.4.4. Ekvivalenčný parameter

Ekvivalenčný parameter „je podstatný pre dvojjazyčnú lexikografiu, pretože práve ekvivalent má obsahovať maximum informácií, požadovaných ostatnými označenými parametrami o lexéme alebo lexikálnom spojení v jazyku L1 pretlmočených do jazyka L2“ (ibid. 147). Pri určovaní ekvivalencie lexém L1 v L2 ako realizácie jednotlivých semém možno vyčleniť skupiny podľa typov symetrickej, symetricko-asymetrickej a asymetrickej ekvivalencie.

Ekvivalenty možno deliť na homoplánové a heteroplánové. Na základe troch logicky možných ekvivalencií – plnej, čiastočnej a nulovej – medzi individuálnym významom lexikálnej jednotky v páre jazykov sa pracuje s tromi hlavnými typmi ekvivalentov. Sú to: plné, čiastočné a nulové (t. j. náhradné) ekvivalenty (porov. ibid. 58).

2.4.4.1. *Symetrická ekvivalencia lexém.* Prvý ekvivalenčný typ „v rámci symetrickej ekvivalencie tvoria prípady, keď sa lexéma v jazyku L1 ako realizácia semémy s istým sémovým zložením plne zhoduje s ekvivalentnou lexémou v jazyku L2, čiže jedna lexia má jeden ekvivalent“ (ibid. 59).

L1 (sl) – Lex – oltár - /S1/ ? E – altar /S1/- L2 (a)

L1 – východiskový jazyk, L2 – cieľový jazyk, Lex – lexéma, S – seméma, E – ekvivalent, Sl – slovenčina, A – angličtina, a – anglický

Lexikografická schéma je takáto:

L1 – Lex1 /S1/ ? Lex1 /S1/ - L2, t.j.

L1 – Lex1 /S1/ ? E1 /S1/ - L2-

Druhý ekvivalenčný typ „v rámci symetrickej ekvivalencie tvoria prípady, keď sa lexéma v jazyku L1 ako realizácia viacerých semém zhoduje s ekvivalentnou lexémou v jazyku L2“ (ibid.: 60). To značí, že v jazykoch L1 a L2 sa ekvivalentné lexémy zhodujú počtom i obsahom semém. V takom prípade lexéma v L1 zodpovedá ekvivalent v L2. Aby sa neskreslila alebo nezotrela významová stavba lexémy L1, ekvivalent L2 sa rozčleňuje na odseky a) b) c)... poukazujúce na semémy L1, ktoré ekvivalent L obsahuje, t.j. na jednotlivé lexie.

Sl – A

kvet²... (v rôznych významoch) 1. (vše, i prn) bloom, inflorescence; 2. (časť rastliny, kt. dozrieva na plod) blossom; 3. (kvetina) flower; 4. (hrom: sušené, liečivé) herbs; 5. (prn: vrchol) prime, florescence; 6. (arzenový) white arsenic, (zinkový) zink flowers

A – Sl

miss³ ... (v rôznych významoch) 1. to fail to hit, catch etc: *The arrow missed the target.* minúť; 2. to fail to arrive in time for: *He missed the 8 o'clock train.* zmeškať; 3. to fail to take advantage of: *You've missed your opportunity.* prepásť; 4. to feel sad

² VILIKOVSKÁ (1983): 278.

³ MONČEKOVÁ (1999): 453.

because of the absence of: *You'll miss your friends when you go to live abroad.* cnieť sa (po), chýbať; 5. to notice the absence of: *I didn't miss my purse till several hours after I'd dropped it.* zistiť, že sa stratil; atď.

Schéma:

L1 – Lex1 /S1 – S2 – S3.../ ? Lex1 /S1 – S2 – S3.../ - L2, t.j.

L1 – Lex1 /S1 – S2 – S3.../ ? E1 (v rôznych významoch) a /S1/ + b /S2/ + c /S3/... L2

2.4.4.2. *Symetricko-asymetrická ekvivalencia lexém.* Tretí ekvivalenčný typ tvoria prípady symetricko-asymetrickej ekvivalencie, keď „lexémy v L1 a L2 sú svojím sémovým obsahom čiastočne zhodné a čiastočne nezhodné. Ide o viacvýznamové lexémy, ktoré sa v niektorých významoch v L1 a L2 zhodujú a v niektorých nie, teda o zhodné a nezhodné lexie“ (SEKANINOVÁ 1993: 64).

S1 – A

bunka... (v rôznych významoch) 1. (*biol*) cell; mozgová b. brain cell, pohlavná bunka generative cell, rastlinná bunka vegetable cell; 2. (*stav*) flat, suit

Schéma:

L1 – Lex /S1 – S2 – S3 – S4 – S5... S9/ ? Lex1 /S1 – S2 – S3 – S4 – S5/ + Lex2 /S6/ + Lex3 /S7/ + Lex4 /S8/ + Lex5 /S9/ - L2, t.j.

L1 – Lex1 /S1 – S2 – S3 – S4 – S5 -S9/ ? E1 (v rôznych významoch): a /S1/, b /S2/, c /S3/, d /S4/, e /S5/ + E2 /S6/ + E3 /S7/ + E4 /S8/ + E5 /S9/ - L2 (Sekaninová, 1993: 67)

2.4.4.3. *Asymetrická ekvivalencia lexém.* Asymetrická ekvivalencia nastáva vtedy, keď „medzi lexémou a jej sémovým obsahom v L1 a počtom i obsahom ekvivalentných lexém v L2 vzniká asymetria. Prípady asymetrickej ekvivalencie tvorí štvrtý ekvivalenčný typ, keď lexéma v L1 ako realizácia viacerých semém je ekvivalentná v L2 toľkým rôznym lexémam, koľko semém lexéma v L2 obsahuje, čiže každá lexia má iný ekvivalent“ (ibid.: 67).

S1 – A

L1 (S1) – Lex1 – **tlač** /S1 – typografická činnosť + S2 – výsledok (noviny)/ - Lex1 /S1/ - *print, printing* + Lex2 /S2/ - *press*, t.j. E1 – *print, printing* + E2 – *press* - L2

Schéma:

L1 – Lex1 /S1...Sx/ ? Lex1 /S1/ + Lex2 /S2/ + Lex3 /S3/ + ...Lexx /Sx/ - L2, t.j.

L1 – Lex1 /S1...Sx/ ? E1 /S1/ + E2 /S2/ + E3 /S3/ + ...Ex /Sx/ - L2 (ibid.: 70)

Piaty ekvivalenčný typ tvoria prípady, keď „lexéma v L1 obsahuje semémy, pre ktoré je príznačné iné zoskupenie sém ako pre semémy ekvivalentnej lexémy v L2. Sú to najzložitejšie prípady, ktoré dokazujú, že v každom jazyku môžu vystupovať sémy ako relevantné a tvoriace prvky istej semémy, realizovanej ekvivalentnou lexémou čiže iné lexie“ (ibid.: 70).

Schéma:

L1 – Lex1 /S1s1 + s2 + s3...sx/ ? Lex1 /S1s1/ + Lex2 /S2s2/ + Lex3 /S3s3/ + ...Lexx /Sxssx/ - L2, t.j.

L1 – Lex1 /S1s1 + s2 + s3...sx/ ? E1 /S1s1/ + E2 /S2s2/ + E3 /S3s3/ + ...Ex /Sxssx/ - L2 (ibid.: 73)

Šiesty ekvivalenčný typ tvoria prípady, „keď v jazyku L1 sa istá realita vyjadruje iným spôsobom ako v jazyku L2, iným morfémovým zložením, lexikálnym spojením alebo výkladom pri neexistencii zodpovedajúceho ekvivalentu“ (ibid.: 73).

A – Sl

troublemaker – príčina starostí, ťažkostí; burič, **trudge** – namáhavá chôdza, **scullery** – kuchynská umývareň riadu, **Scrabble** – hra (skladanie slov z písmen)

Šj – Sl

Brabante, brabán *m* – pluh s dvoma radlicami, brabantské plátno; **chichonera** *f* – ochranná čiapka; **chilera** *f* – nádoba na ocot; **fijacarteles** *m* – lepič plagátov

Schéma:

L1 – Lex1 /S1/ ? Lexikáne spojenie (výklad, opis) – L2, t.j.

L1 – Lex1 /S1/ ? ~ E (iného druhu) – L2 (ibid. 77)

Siedmy typ asymetrickej ekvivalencie tvoria prípady, „keď v jazyku L2 ekvivalent lexémy jazyka L1 neexistuje, pretože táto označuje realie daného jazyka a je súčasťou tzv. bezekvivalentnej lexiky. Ekvivalent L2 sa nahrádza transliteráciou, približným pomenovaním alebo opisom, t.j. deskripciou alebo substitúciou“ (ibid.: 77).

Sl – A

Slivovica *ž* – plum brandy; **bryndzové halušky** – sheep cheese gnocchi; **krpec** *m* – light shoe fastened by straps around the ankle.

A – Sl

Barbecue – piknik s opekaním mäsa; **Thanksgiving Day** – Deň vďakyvzdania (v USA, špeciálny deň ďakovania Bohu, štvrtý štvrtok v Novembri; **hamburger** – fašírka, hamburger (gul'até pečivo s fašírkou); **Union Jack** – štátna vlajka Veľkej Británie; **Empire State Building** – jeden z najznámejších mrakodrapov (v New Yorku); **The Big Apple** – prezývka pre New York.

Šj – Sl

Paella *f* – paella (valencijská ryža s mäsom, údeninou, zeleninou, a i.); **taco** *m*, Am kuch. – mäsová paštéta; **poncho** *m* Am – pončo, plášť; **castañuela** *f* – kastaneta; **chachachá** *m* – čača (tanec); **merengue** *m* – merengue (tanec; tiež cukrovinka); **zarzuela** *f* – zarzuela (opereta; tiež jedlo z rýb); **romería** *f* – púť (krátka púť veriacich, slávnostného charakteru na miesto uctievania).

Schéma:

L1 – Lex1 /S1/ ? Lexikálne vyjadrenie – L2, t.j.

L1 – Lex1 /S1/ ? E1 (transliterácia, deskripcia) alebo ~ E2 (substitúcia) – L2

E. SEKANINOVÁ (1993) sa ďalej vo svojej *Dvojjazyčnej lexikografii v teórii a praxi* venuje problematike lexikálnej spájateľnosti a lexikografickej sémantizácie. Pod lexikálnou spájateľnosťou rozumie „schopnosť slova spájať sa s inými slovami; je to možnosť realizácie jeho sémantických valencií“ (ibid.: 80). Valencia sa chápe ako „schopnosť slova viazať na seba ďalšie slová, nutné na jeho syntaktické a významové realizácie“ (ibid.: 80). Význam slova a jeho spájateľnosť sú neoddeliteľne späté. Sémantika slova „podmieňuje jeho spájateľnosť a zmena lexikálnej a syntaktickej spájateľnosti utvára podmienky pre zmenu jeho významu“ (ibid.: 80). E. SEKANINOVÁ (1993) rozlišuje voľnú a viazanú spájateľnosť slov, ktorá má tri aspekty: lexikálny, sémanticky viazaný a sémanticko-lexikálny. Aktívne sémantické valencie sú tie, ktoré „dovoľujú pripájať (k slovu) syntakticky závislé slová a každej, z ktorých zodpovedá premenná veličina vo výklade jeho významu“ (ibid.: 80). Teória o zákonitosti spájateľnosti jazykových jednotiek nie je zatiaľ vyriešená a nie je objasnená ani podstata spájateľnosti ako vlastnosti slova. Sekaninová vyjadruje názor, že problematika lexikálnej spájateľnosti je ešte zložitejšia pri konfrontácii lexiky dvoch jazykov, pretože sémantika slova a jeho ekvivalentu v inom jazyku sa väčšinou nekryjú a o to viac sa nekryjú ich spájateľnosti (porov. ibid.: 82).

Pri určovaní významu slova je potrebné objasniť aj to, v akých súvislostiach sa toto slovo ako pomenovanie istého predmetu alebo javu skutočnosti používa a ako sa spája s inými slovami. Ide o odhalenie podmienok lexikálnosémantickej spájateľnosti. Poukázať na možnosti lexikálnosémantickej spájateľnosti v lexikografickej praxi je popri sémantizácii aj úlohou exemplifikácie slovnými spojeniami. E. Sekaninová hovorí, že „exemplifikáciou sa v lexikografii nazýva kontext, ktorý konkretizuje a ilustruje význam slova, ukazuje na možnosti jeho realizácie v reči. Kontext používaný ako exemplifikácia v slovníku môže byť minimálny alebo rozšírený. Želateľné je podávať informácie o použití slova pomocou minimálneho kontextu, t.j. pomocou slovného spojenia“ (ibid.: 85). V jazyku existujú voľné a ustálené slovné spojenia. Ustálené slovné spojenia môžu byť lexikalizované alebo frazeologické. Podobne ako pri lexémach, tak i pri frazémach rozlišujeme tieto ekvivalenčné typy: symetrická ekvivalencia frazém, symetricko-asymetrická ekvivalencia frazém a asymetrická ekvivalencia frazém.

Pri polysémických lexémach sa niekedy nedá dosiahnuť ideálny stav. Dôležitú úlohu popri ekvivalenčnom parametre zohráva i parameter lexikálnosémantickej spájateľnosti a štylistického hodnotenia (porov. ibid. 147).

2.4.5. Parameter lexikálnej ustálenosti a parameter lexikálnosémantickej spájateľnosti

Parameter lexikálnej ustálenosti je daný „členením slovných spojení na voľné a ustálené“ (ibid. 147). Ustálené slovné spojenia sa umiestňujú v hesle za jednotlivými zvolenými značkami.

V otázkach lexikálnosémantickej spájateľnosti ide „jednak o zachytenie progresívnych dynamických javov pri pomenúvaní skutočností, jednak o zachytenie javov lexikálnej spájateľnosti, súvisiacej so sémantickou valenciou spájaných lexém“ (ibid.: 148).

2.4.6. Parameter kontextovej použiteľnosti

Plnovýznamové slovo má vlastnosti súvisiace s jeho podstatou ako lexikálnej jednotky, ale „má aj vlastnosti zamerané smerom von, súvisiace s jeho vzťahom k okolitým úsekom jazykovej výstavby v rámci istého kontextu“ (ibid.: 165). Význam slova je realizovaný v jeho použití v reči, dá sa však spoľahnúť na súhrn kontextov, v ktorých sa toto slovo používa. Význam slova sa môže určiť z analýzy jeho použitia. Spresňujúcou funkciou kontextu je odhaliť význam jazykovej jednotky. Kontext sa chápe ako „forma realizácie konkrétneho významu, ktorý je potenciálne obsiahnutý v slove“ (ibid.: 166). Kontext si možno predstaviť ako „systém rovníc, v ktorom sa realizuje určitý význam danej sémantickej premennej veličiny, alebo ako systém rovníc, na základe ktorého sa vyjavuje hľadaný význam sémantickej premennej veličiny“ (ibid.: 167).

Vďaka okolitému rečovému kontextu sa vylučujú všetky postranné významy slova, ktoré by mohli vzniknúť pri polysémii danej lexikálnej jednotky. V rečovom akte sa totiž realizuje iba jeden z významov mnohovýznamového slova. Bez kontextu by nebolo možné vyčleniť jednotlivé významy polysemického slova.

Pri dvojjazyčnom slovníku je potrebné vybrať vhodný ekvivalent v jazyku L2, ktorý by „obsahoval všetky parametre lexémy v L1 a bol by dosaditeľný do preloženého kontextu“ (ibid.: 167). Úlohou dvojjazyčnej lexikografie je teda popri výbere náležitého ekvivalentu „poukázať na jeho lexikálnu spájateľnosť a uvedením minimálneho kontextu exemplifikácie ilustrovať použitie ekvivalentu v reči v intenciách „rečovej normy““ (ibid.: 168).

3. Záver

Nevyhnutnými súčasťami heslového slova v dvojjazyčnom slovníku by podľa spomínaných autorov mali byť nasledovné prvky: prítomnosť heslového slova v jeho kanonickej forme, gramatické informácie v takom rozsahu, aký by vyhovoval predpokladanému používateľovi slovníka, výslovnosť heslových slov vo východiskovom jazyku (v prípade potreby aj v cieľovom jazyku), pravopis, ekvivalenty v cieľovom jazyku v ich kanonickej forme, údaje o celom lexikálnom význame heslového slova vyjadrené pomocou čiastočných ekvivalentov v cieľovom jazyku, definícia hesla, etymológia heslových slov (predovšetkým v terminologických a technických slovníkoch), lexikalizovaný a doslovný význam jednotlivých morfémových a slovných kombinácií, lexikografické značky, poznámky o použití slovníka, príklady na aplikáciu a v niektorých prípadoch aj ilustrácie.

4. Skratky

a.	aparát
a i.	a iné
Am.	americký
anat.	anatomický
arch.	archaizmy
atď.	a tak ďalej
bás.	básnický
expr.	expresívny
f.	<i>femininum</i> , ženský rod
fám.	familiárny
hist.	historizmy
hovor.	hovorový
iron.	ironický
kniž.	knižný
kuch.	kuchársky
m.	<i>masculinum</i> , mužský rod
n.	<i>neutrum</i> , stredný rod
nadáv.	nadávky
napr.	napríklad
niž.	nižší
pejor.	pejoratívny
prn.	prenesený
s.	stredný rod
slávn.	slávnostný
star.	starý
subštant.	subštandardný
t.j.	to jest
tzv.	takzvaný
USA	Spojené štáty americké
v rozlič. význ.	v rozličných významoch
vše.	všeobecný, všeobecne
vulg.	vulgarizmy
zastar.	zastaralý
ž.	ženský rod
žart.	žartovný

5. Literatúra

- BAUNBJERG-HANSEN, G. (1990): *Artikelstruktur im zweisprachigen Wörterbuch*, Max Niemayer Verlag, Tübingen.
- CARRERA DÍAZ, M. (2000): *Curso de lengua italiana*, Ariel, Barcelona.

- CRYSTAL, D. (1985): *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, OUP, Oxford-New York.
- ČERMÁK, F., BLATNÁ, R. /eds./ (1995): *Manuál lexikografie*, H&H, Praha.
- DUBSKÝ, J. et al. (1993): *Velký španělsko-český slovník I, II*, Academia, Praha.
- DUBSKÝ, J. (1977): *Základy španělské lexikologie (pro překladatele a tlumočníky)*, SPN, Praha.
- DOLNÍK, J. (2003): *Lexikológia*, UK, Bratislava.
- DOLNÍK, J. (1983): „Motivácia a hodnota termínu“, *Kultúra slova*, 17, Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine, Martin.
- DOLNÍK, J. et al. (1993): *Porovnávací opis lexikálnej zásoby*, Veda, Bratislava.
- ĐUROVIČ, E. (1953): „Z diskusie“. In: *Lexikografický zborník. Materiály z I. Celostátnej konferencie československých lexikografov. Bratislava 1952*. Red. Š. Peckař, Vydavateľstvo SAV, Bratislava, pp. 127-128.
- ĐUROVIČ, E. (1961): „Ekvivalent v dvojjazyčnom slovníku“. In: *Lexikografický zborník. Materiály z porady o prekladových slovníkoch. Piešťany 1959*. Red. V. Blanár, SPN, Bratislava, pp. 78-87.
- FELBER, H. (1986): „Všeobecná teória terminológie“, *Kultúra slova*, 20, Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine, Martin.
- FILIPEČ, J. (1973): „Ekvivalenty a synonyma v slovní zásobe“. In: *Slovo a slovník*. Red. J. Ružička – I. Poldauf, Vydavateľstvo SAV, Bratislava.
- FILIPEČ, J. (1985): „Problematika konfrontace v lexikální zásobe“, *Slovo a slovesnost*, 46, pp. 201-214.
- FINDRA, J. (1984): „Štýléma a text“. In: *Štylistické otázky textu*, Prešov, pp. 14-25.
- FINDRA, J. (1993): „Štýléma“. In: *Encyklopédia jazykovedy*, Bratislava, p. 442.
- GROMOVÁ, E., HRDLIČKA, M. (2003): *Antologie teorie odborného překladu*. Repronis, Ostrava.
- GROMOVÁ, E. (2003): *Teória a didaktika prekladu*, UKF, Nitra.
- HAENSCH, G., OMEŇACA, C. (2004): *Los diccionarios del español en el siglo XXI*, Universidad de Salamanca, Salamanca.
- HAYEKOVÁ, M. (1992) *Dejiny slovenských slovníkov II. 1946-1975*, UK, Bratislava.
- HORECKÝ, J. (1961): „Problémy terminologických slovníkov“. In: *Lexikografický zborník. Materiály z porady o prekladových slovníkoch. Piešťany 1959*. Red. V. Blanár, SPN, Bratislava, pp. 34-45.
- HORECKÝ, J. (1975): *Úvod do jazykovedy*. SPN, Bratislava.
- HORECKÝ, J. (1971): *Slovenská lexikológia I. Tvorenie slov*, SPN, Bratislava.
- HORECKÝ, J. (1956): *Základy slovenskej terminologie*, SAV, Bratislava.
- HORECKÝ, J., BUZÁSSYOVÁ, K., BOSÁK, J. et al. (1989): *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*, Veda, Bratislava.
- ISACENKO, A.V. (1961): „Zásady lexikografickej práce“. In: *Lexikografický zborník. Materiály z porady o prekladových slovníkoch. Piešťany 1959*. Red. V. Blanár, SPN, Bratislava, pp. 18-23.
- IVIĆ, M. (1970): *Trends in Linguistics*, Mouton, Paris.
- KIRKPATRICK, B. (1998): *The Concise Oxford Thesaurus. A Dictionary of Synonyms*, Oxford University Press, Oxford.

- KOLLÁR, D. (1973a): „Prekladový význam – jeho podstata a problémy“. In: *Slovo a slovník*. Red. J. Ružička – I. Poldauf, Vydavateľstvo SAV, Bratislava, pp. 121-130.
- KOLLÁR, D. (1973b): „K probleme sopostaviteľného analýza ruského i slovenského jazykov“, *Československá rusistika*, 18, pp. 98-104.
- KOLLÁR, D. (1974): „Špecifikum systémového opisu lexiky v konfrontačnom pláne“, *Československá rusistika*, 19, pp. 74-80.
- KAČALA, J. /ed./ (1987): *Krátky slovník slovenského jazyka*, Veda, Bratislava.
- KROMANN, H.P., RIIBER, T., ROSBACH, P. (1996): „Principles of Bilingual Lexicography“. In: *Dictionaries. An International Encyclopedia of Lexicography*. Red. F.J. Hausmann – O. Reichmann – H.B. Wiegand – L. Zgusta. Third volume, Walter de Gruyter, Berlin – New York, pp. 2712-2728.
- KRUPA, V., GENZOR, J. (1996): *Jazyky sveta v priestore a čase*, VEDA, Bratislava.
- KUSSMAUL, P. (1995): *Training the Translator*, John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- LANDA, S. I. (1989): *Dictionaries. The Art and Craft of Lexicography*, Cambridge University Press, Cambridge.
- ONDREJOVIČ, S., POVAŽAJ, M. /eds./ (2001): *Lexicographica '99. Zborník na počesť Kláry Buzássyovej*, Veda, Bratislava.
- MANLEY, J., JACOBSEN, J., PEDERSEN, V.H. (1986): „Telling Lies Efficiently: Terminology and the Microstructure in the Bilingual Dictionary“. In: *Symposium on Lexicography III. Proceedings of the Third International Symposium on Lexicography*, Copenhagen.
- MARTÍNEZ DE SOUSA, J. (1995): *Diccionario de lexicografía práctica*, Ariel, Barcelona.
- MASÁR, I. (1991): *Príručka slovenskej terminológie*, Veda, Bratislava.
- MASSARIELLO MERZAGORA, G. (1987): *La lessicografia*, Zanichelli, Bologna.
- MALMKJÆR, K. /ed./ (1991): *The Linguistics Encyclopedia*, Routledge, London.
- MISTRÍK, J. (1965): *Slovenská štylistika*, UK, Bratislava.
- MISTRÍK, J. (1999): *Jazyk a reč*, Mladé letá, Bratislava.
- MIŠŠÍKOVÁ, G. (1998): *Konfrontačný opis slovnej zásoby. Anglická a slovenská stomatologická terminológia*, UKF, FHV, Nitra.
- MIŠŠÍKOVÁ, G. (1997): „Approaching Linguistic Subjects through Text Analysis“. In: *Medacta '97. Medzinárodná konferencia VZDELÁVANIE V MENIACOM SA SVETE*, UKF, Nitra, pp. 42-46.
- MIŠŠÍKOVÁ, G. (1997): *Štylistická analýza textu. Na materiáli anglického jazyka*, FF UKF, Nitra.
- MIŠŠÍKOVÁ, G. (1997): *Linguistic Stylistics*, FF UKF, Nitra.
- MIŠŠÍKOVÁ, G. (1998): „Konfrontačná analýza štruktúry pomenovaní v angličtine a slovenčine“. In: *Reflexie lingvistických konfrontácií II*, FHV UKF, Nitra.
- MONČEKOVÁ, E., MALÁ, E. (1999): *Password. Anglický výkladový slovník so slovenskými ekvivalentmi*, SPN, Bratislava.
- MOLINER, M. (1998): *Diccionario de uso del español*., Gredos, Madrid.
- NORD, C. (1997): *Translating as a Purposeful Activity*, St. Jerome, Manchester, UK.

- OLOŠTIAK, M. (2001): *Transfonemizácia v kontaktovej vzťahu angličtina – slovenčina*, SPN, Bratislava.
- ONDRUS, P. (1972): *Slovenská lexikológia II. Náuka o slovnej zásobe*, SPN, Bratislava.
- ONDRUS, P., HORECKÝ, J., FURDÍK, J. (1980): *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia.*, SPN, Bratislava.
- PAMIES BERTRAN, A., LUQUE DURÁN, J. de D. /eds./ (2000): *Trabajos de lexicografía y fraseología contrastivas*, Método, Granada.
- PECIAR, Š. (1961): „K niektorým problémom dvojjazyčného slovníka“. In: *Lexikografický sborník. Materiály z porady o prekladových slovníkoch. Piešťany 1959*. Red. V. Blanár, SPN, Bratislava, pp. 18-23.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2001): *Diccionario de la Lengua Española I-II*, 22^a ed., Espasa-Calpe, Madrid.
- RUBIO, V., NIEVES, M. (1999): *Así son los diccionarios*, Universidad de Lleida, Lleida.
- SEKANINOVÁ, E. (1968): „Leksičeskoje značenie v dvujazyčnom plane rusko-slovackom“, *Slavica slovacca*, 3, pp. 69-77.
- SEKANINOVÁ, E. (1973): „Význam lexikálnej jednotky z konfrontačného aspektu“. In: *Slovo a slovník*. Red. J. Ružička – I. Poldauf, Vydavateľstvo SAV, Bratislava, pp. 113-120.
- SEKANINOVÁ, E. (1981): „Prekladové ekvivalenty v dvojjazyčnej lexikografii“, *Československá rusistika*, 26, pp. 101-111.
- SEKANINOVÁ, E. (1988): „Východiská a ciele skúmania lexiky konfrontačnou a ekvivalenčnou metódou“, *Slavica Slovaca*, 23, pp. 225-238.
- SEKANINOVÁ, E. (1993): *Dvojjazyčná lexikografia v teórii a praxi*, Veda, Bratislava.
- PISÁRČIKOVÁ, M. (2004): *Synonymický slovník slovenčiny*, VEDA, Bratislava.
- SZENDE, T. (2000): *Approches contrastives en lexicographie bilingue*, Honoré Champion, Paris.
- TRUP, L. (1993): *Úvod do štúdia španielskeho jazyka*, UK, Bratislava.
- TRUP, L., KOTULIAKOVÁ, T. (1997): *Španielsky odborný jazyk (Archeológia)*, Stimul, Bratislava.
- UŽÁKOVÁ, M. (2000): *Frazémy v anglickom odbornom texte*, SPU, Nitra.
- VILIKOVSKÁ, J., VILIKOVSKÝ, P. (1983): *Slovensko-anglický slovník*, SPN, Bratislava.
- ZGUSTA, L. (1971): *Manual of Lexicography*, Academia, Praha.